

Volební zákonodárství České republiky v letech 1990 – 1992 a po roce 1993

Volební zákony 1990 - 1992

V prvních kapitolách publikace jsme se již zmínili o některých rysech nové právní úpravy voleb po změně politické situace na konci roku 1989, zejména ve vztahu k působnosti statistických orgánů ve volbách. V této kapitole uvádíme jeho celkové pojetí v porovnání s prvorepublikovou úpravou.

Pro volby do Federálního shromáždění ČSFR byl zpracován zcela nový volební zákon (č. 47/1990 Sb.) a téměř identický zákon byl také připraven pro volby do České národní rady (zákon ČNR č. 54/1990 Sb.). Oba zákony vstoupily v platnost v březnu r. 1990. Nejvýznamnějšími jejich ustanoveními bylo:

- umožnění volné soutěže politických subjektů ve volbách
- zavedení poměrného systému pro rozdělování mandátů ve volebních krajích
- právo kandidujících stran delegovat svého zástupce do základního stupně volebních komisí, tzv. okrskové volební komise, a mít tak možnost být při hlasování a sčítání hlasů, což vesměs představovalo návrat k prvorepublikové tradici

Oproti zákonům platným v době první republiky však oba zákony přinesly některé novinky. Zavedeno bylo tzv. kvórum, tedy hranice, které musel kandidující subjekt dosáhnout, aby postoupil do skrutinia a mohl se tak zúčastnit procesu rozdělování mandátů. Pro tyto první volby bylo pro všechny kandidující subjekty stanoveno jednotné kvórum ve výši zisku alespoň 5 % z celkového počtu platných hlasů, odevzdaných ve všech volebních krajích. Přidělování mandátů pro rozdělení stranám v jednotlivých volebních krajích probíhalo na základě celkového počtu odevzdaných hlasů a nebylo tedy již stanoveno předem na základě počtu obyvatel, jako tomu bylo v období první republiky. Od prvorepublikového stavu se zákony odlišovaly také tím, že z právní úpravy voleb v letech 1954 – 1989 přejímaly dobrovolnou účast ve volbách, nebyla již znovu zavedena volební povinnost. Na druhé straně byla důsledně zavedena tajnost hlasování, volič byl při hlasovacím aktu povinen odebrat se do vyčleněného prostoru ve volební místnosti. Další novinkou bylo umožnění úpravy na kandidátních listinách formou tzv. přednostního hlasování pro vybrané kandidáty, což se v naší volební praxi objevilo vůbec poprvé.

Pro přepočítání získaných hlasů na mandáty v prvním i druhém skrutiniu byla stejně jako před rokem 1954 používána metoda založená na volebním čísle (v obou skrutiniích Hagenbach-Bischoffova metoda). Volebních krajů bylo 12 a byly jimi určeny kraje podle platného územního členění státu.

Byl vydán také zákon, který zkracoval volební období dosavadních zákonodárných sborů (č. 45/1990), takže nové volby se mohly konat již v červnu r. 1990. Dalšími volebními zákony byl zákon č. 60/1992 Sb., který nově upravoval některé podmínky voleb do Federálního shromáždění a zákon ČNR č. 94/1992 Sb., který obdobné úpravy kodifikoval pro volby do České národní rady. Hlavní změny právní úpravy voleb do ČNR v roce 1992 spočívaly v prodloužení volebního období poslanců na čtyři roky a ve zvýšení kvóra pro kandidátní listiny, podané koalicemi politických stran (7 %, 9 % nebo 11 % hlasů podle počtu stran v koalici).

Volební zákony od roku 1993

V roce 1995 přijala Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky novou právní úpravu voleb, zákon č. 247/1995 Sb., který řešil volbu obou komor Parlamentu České republiky, jak volbu do Poslanecké sněmovny, tak i do Senátu.

Úprava voleb do PS PČR navazovala na předchozí právní úpravu voleb do ČNR a zásadní změny nepřinášela, odlišnosti byly především reakcí na vznik samostatné České republiky k 1. 1. 1993. Výraznou změnu přinesly až novely volebního zákona v letech 2000 a 2002 (zákony č. 204/2000 Sb. a č. 37/2002).

Zásadní změnu zaznamenal algoritmus přepočtu hlasů na mandáty. Byla přijata metoda d'Hondtova s řadou volebních dělitelů, tvořenou přirozenými celými čísly počínaje číslem 1 (d'Hondtův dělitel). Princip rozdělování mandátů stranám v rámci volebních krajů a postupové kvórum zůstaly zachovány. Volebních krajů bylo určeno 14 tak, že byly identické s nově vytvořenými vyššími územně samosprávnými celky. Výraznou novinkou bylo zavedení možnosti hlasovat v zahraničí na všech velvyslanectvích a generálních konzulátech ČR, přičemž všechny hlasy ze zahraničí se započítávaly do výsledků za volební kraj, který byl před volbami vylosován Státní volební komisí. Neméně významnou změnou bylo i vytvoření nové struktury volebních orgánů a ustanovení o tom, že příprava a provedení voleb a zpracování jejich výsledků jsou výkonem státní správy.

Dalšími novelami se měnilo zejména kvórum pro vstup koalic politických stran a hnutí do skrutinia. Zatím poslední novela volebního zákona přijatá v roce 2006 (zákon č. 480/2006 Sb.) mění podmínky pro přednostní přidělení mandátu konkrétnímu kandidátovi.